تنوع بخشی به پایه‌های مالیاتی ضرورتی اجتناب ناپذیر

یادداشت

کامران زارعی کارشناس اقتصادی

مالیات جزو اصلی‌ترین پایه‌های درآمدی دولت‌ها به شمار می‌آید و با اخذ مالیات و جمع‌آوری و هدایت آن در جهت انجام سرمایه گذاری‌های زیربنایی، نقش به‌سزایی را در توسعه اقتصادی ایفاء می‌نماید. در نظام مالیاتی هر کشوری، پایه مالیاتی نقش مهمی در تعیین میزان مالیاتی که شخص یا سازمان مشمول آن است، ایفا می‌کند. پایه مالیاتی به میزان درآمد، دارایی یا سایر عواملی که مالیات براساس آن محاسبه و پرداخت می‌شود، اشاره دارد. این معیار مهم برای تعیین عدالت مالیاتی و توزیع بار مالیاتی در جامعه بسیار مهم است. پایه مالیاتی به‌معنای هرچیزی است که بتوان نرخ مالیات را روی آن اعمال کرد. به‌طورکلی پایه مالیاتی در ایران شامل ۵ دسته کلی تقسیم کرد که به‌شرح زیر است:

- مالیات بر کالا و خدمات
- مالیات بر واردات
- مالیات بر ثروت
- مالیات بر درآمد
- مالیات اشخاص حقوقی یا همان شرکت‌ها

مالیات بر ارزش افزوده از سال ۱۳۸۷ به پایه‌های مالیاتی اضافه گردیده و قبل از آن دولت از این پایه مهم، مالیاتی دریافت نمی‌کرد. مالیات بر خانه‌های خالی از سکنه، مالیات بر خودروهای‌گران قیمت و مالیات بر خانه‌های‌گران قیمت در سال ۱۳۹۹ به قوانین مالیاتی اضافه گردیده است. همچنین در سال‌های اخیر چند پایه مالیاتی جدید از جمله مالیات بر جمع درآمد، مالیات بر عایدی سرمایه و مالیات بر سود سپرده بانکی برای اضافه شدن به پایه‌های مالیاتی تدوین و درحال تصویب و اضافه شدن به قوانین مالیاتی هستند.

محاسبات صورت گرفته نشان می‌دهد که از ابتدای دهه ۸۰ تا سال ۱۳۸۷، سهم مالیات اشخاص حقوقی از کل درآمدهای مالی دولت رو به افزایش بوده و در مقابل، سهم مالیات بر واردات رو به کاهش گذاشته است. در سال ۱۳۸۲، سهم مالیات بر واردات از کل درآمدهای مالیاتی ۴۳ درصد بوده در حالی که این سهم در سال ۸۷ به تنهایی ۲۴ درصد اُفت کرده است. در مقابل، سهم مالیات اشخاص حقوقی از ۲۵ درصد به بیش از ۵۰ درصد رسیده است. بنابراین، عمده تکیه دولت به اخذ مالیات در اواخر دهه ۸۰، مالیاتی بوده که از بنگاه‌های اقتصادی و شرکت‌ها گرفته شده است. با تصویب قانون مالیات بر ارزش افزده در سال ۱۳۸۷ و بیشتر شدن تدریجی نرخ این مالیات از ۳ درصد به ۱۰ درصد در سال‌های بعد، سهم مالیات بر کالا و خدمات سیر صعودی گرفته و از ۶ درصد به ۴۴ درصد در سال ۱۳۹۶ می‌رسد و پس از آن هیچ گاه کمتر از ۳۴ درصد نبوده است.

مالیات بر ثروت که شامل مالیات بر ارث، نقل و انتقال سرقفلی، نقل و انتقال سهام، نقل و انتقال املاک، حق تمبر و اوراق بهادار، خانه‌های‌گران قیمت، خودروهای‌گران قیمت و خانه‌های خالی از سکنه می‌باشد در تمامی این سال‌ها سهمی حداقلی از سبد مالیاتی را به خود اختصاص داده است و حتی پس از اضافه شدن مالیات بر خانه‌های خالی از سکنه، مالیات بر خودروهای‌گران قیمت و مالیات بر خانه‌های‌گران قیمت در سال ۱۳۹۹ به قوانین مالیاتی، سهم این پایه مالیاتی تغییر چندانی نداشته است و تنها در سال ۱۴۰۰ به ۱۰ درصد رسیده که به گفته برخی تحلیل‌گران علت این اتفاق، مرگ‌ومیرهای ناشی از کرونا در سال ۱۳۹۹ است که باعث افزایش پرونده‌های انحصار وراثت شده و از محل مالیات بر ارث، درآمدهای گروه مالیات بر ثروت را افزایش داده است.

صاحبان خانه‌های خالی از سکنه مطابق قانون از سال ۱۳۹۹ در بودجه سالانه کشور مشمول پرداخت مالیات شدند. اما به دلیل فراهم نبودن زیرساخت‌های لازم دولت نتواست از این منبع، مالیاتی وصول نماید. در لوایح بودجه سال‌های بعد نیز این قانون به تصویب رسید و هر سال با تغییرات جزئی تکرار شد. آمارها نشان می‌دهد که در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ خانه‌های خالی از سکنه تقریباً وصولی نداشته و از سال ۱۴۰۱ با پافشاری دولت و سازمان امور مالیاتی و به دنبال تصویب قانون جدیدی برای اخذ مالیات خانه‌های خالی از سکنه در مجلس، سرانجام اولین مالکان خانه‌های خالی از سکنه را در تور انداخت و توانست درآمدهای جزئی سالانه از این محل ایجاد کند. در این سال از ۵۹ هزار خانه خالی که مالیاتی حدود ۴٫۲ هزار میلیارد تومان محاسبه شده داشته تنها ۲٫۷ میلیارد تومان وصول شده است که در مقایسه با مالیات پیش‌بینی‌شده در بودجه، نزدیک صفر بوده است.

در سال ۱۴۰۲ دولت سیزدهم هدف مالیاتی در این بخش را دو برابر کرد و به ۲۰۰۰ میلیارد تومان افزایش داد. با این حال کل وصولی مالیات از این ردیف درآمدی در بودجه سالانه کشور فقط ۵٫۴ میلیارد تومان بود که معادل ۰٫۳درصد از هدف مالیاتی پیش‌بینی‌شده را محقق کرد. در بودجه سال ۱۴۰۳ علی رغم افزایش قیمت مسکن نسبت با سال گذشته، پیش‌بینی دولت از درآمد مالیاتی از منبع خانه‌های خالی از سکنه فقط ۱۰۰۰ میلیارد تومان است که آمارهای منتشر شده توسط سازمان امور مالیاتی در سال ۱۴۰۳ کل وصولی این منبع ۱۶ میلیارد تومان بوده که تنها ۱٫۶٪ از هدف‌گذاری بودجه را محقق نموده است. مهم‌ترین دلیل عدم تحقق اهداف قانون مالیات بر خانه‌های خالی از سکنه نبود پایگاه داده‌ای قابل اتکا از جمله تکمیل نشدن سامانه املاک و اسکان و عدم دسترسی به‌اطلاعات مورد نیاز برای شناسایی خانه‌های خالی از سکنه می‌باشد.

الحاقیه تبصره ۵ ماده ۵۴ مکرر قانون مالیات‌های مستقیم، به وضوح نشان می‌دهد که سازمان امور مالیاتی در آخر زنجیره مالیات ستانی از خانه‌های خالی می‌باشد. مطابق این تبصره شهرداری‌ها باید واحدهای مسکونی خالی از سکنه واقع در شهرها را شناسایی نموده و اطلاعات مربوط به این واحدها را جمع‌آوری نمایند و اطلاعات تجمیعی را به وزارت راه و شهرسازی ارائه نماید. در مرحله بعد وزارت راه و شهرسازی باید صحت سنجی اطلاعات دریافتی از شهرداری‌ها را براساس سامانه ملی املاک و اسکان کشور انجام دهد و این اطلاعات را تأیید نموده و واحدهای مسکونی خالی تأیید شده را به سازمان امور مالیاتی کشور جهت اخذ مالیات معرفی نماید.

تنوع بخشی به پایه‌های مالیاتی می‌تواند علاوه بر افزایش درآمدهای پایدار دولت و عادلانه‌تر شدن فرآیندهای مالیات ستانی می‌تواند در جهت ارتقا شفافیت و توزیع متوازن بار مالیاتی و عدم فشار به بخشی از جامعه را در پی داشته باشد. اضافه شدن پایه‌های مالیاتی جدید مثل مالیات بر عایدی سرمایه و همچنین ایجاد سازوکارهای اجرایی شدن آن ضرورتی است که هم نهاد قانون‌گذاری و هم دولت باید برای اجرای آن تلاش نمایند.

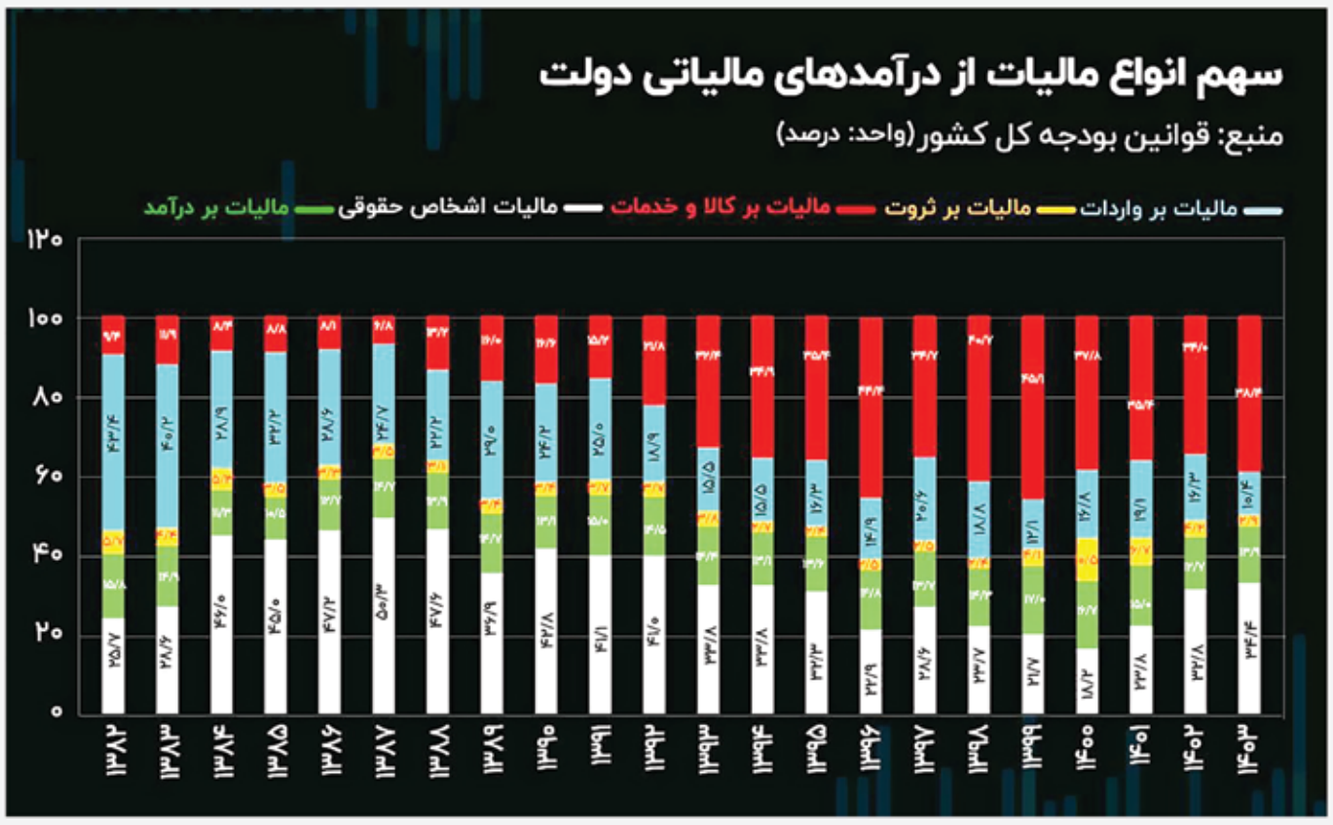

حسابرسی سیستمی و داده‌محوری موجب سرمایه‌گذاری در تولید می‌شود

نماینده مشهد و کلات در مجلس شورای اسلامی گفت: با استفاده از داده‌محوری و تقویت حسابرسی سیستمی می‌توانیم به کشف مودیان جدید و مقابله با فرار مالیاتی بپردازیم و مالیات اخذ شده از بخش مولد اقتصاد را پیش‌بینی‌پذیر و عادلانه کنیم.

علی‌اصغر نخعی‌راد، نماینده مشهد و کلات در مجلس در ارتباط با اهمیت تولید و جذب سرمایه‌ها به این بخش تصریح کرد: اشتغال و تولید با یکدیگر ارتباط تنگاتنگ دارند. رونق بخشیدن به این بخش زیربنای حل و فصل بسیاری از مشکلات دیگر است. اگر بتوانیم تولید را در کشور تقویت کنیم، افزایش اشتغال و ارزآوری را شاهد هستیم. تمامی این روندها به معنی رشد اقتصاد ملی است.

این نماینده مجلس خاطرنشان کرد: تقویت تولید در کشور در نهایت نفع همگان را در بر دارد. به‌منظور تحقق بخشیدن به شعار سال و جذب سرمایه به این بخش باید در راستای رفع موانع تولید گام برداریم. این بدان معناست که باید سیاست‌گذاری‌ها به سمتی برود که افراد نگرانی‌ای درخصوص امنیت سرمایه‌گذاری‌هایشان نداشته باشند و با اعتماد خاطر اقدام به سرمایه‌گذاری کنند.

وی ادامه داد: از طریق سامان بخشی به امور اقتصادی و مالیاتی کشور می‌توانیم ضریب اطمینان مردم را بالا ببریم و زمینه را برای سرمایه‌گذاری در تولید فراهم کنیم. زمانی که از روندهای دستی و ممیزمحور در مالیات‌ستانی فاصله می‌گیریم و به سمت هوشمندسازی امور می‌رویم، در کلیت امر اعتماد سرمایه‌گذاران به فضای اقتصادی کشور افزایش پیدا می‌کند.

نخعی‌راد خاطرنشان کرد: با استفاده از داده‌محوری و تقویت حسابرسی سیستمی می‌توانیم به کشف مودیان جدید و مقابله با فرار مالیاتی بپردازیم و مالیات اخذ شده از بخش مولد اقتصاد را پیش‌بینی‌پذیر و عادلانه کنیم که این امر زمینه را برای حمایت هدفمند از تولید به وجود می‌آورد و امکان ایجاد مشوق برای بخش تولید به وجود می‌آید.

وی گفت: تمامی سیاست‌هایی که در کشور اعمال می‌شود باید در راستای تحقق بخشیدن به شعار سال مبنی بر جذب سرمایه‌ها به حوزه تولید باشد. زیرا تنها از این طریق است که می‌توانیم اقتصاد ملی را رشد دهیم و به نفع مردم به ساماندهی امور بپردازیم.

نماینده مشهد در مجلس ادامه داد: حل مشکلات معیشت مردم و اشتغال آنان در گروی تقویت تولید است. اگر دولت بتواند شعار سال را محقق کند، زمینه حل و فصل بسیاری از مشکلات اقتصادی کشور فراهم می‌شود.

وی خاطرنشان کرد: هوشمندسازی روندهای مالیاتی کشور به افزایش سرعت انجام کارها منجر می‌شود. در روندهای سنتی، وقت زیادی صرف حسابرسی‌های دستی می‌شد و در روندهای سیستمی و نوین صرفه‌جویی در هزینه، وقت و انرژی سازمان خواهیم داشت. به این ترتیب، زمینه برای تمرکز بر کشف مودیان جدید و افزایش سطح کیفیت ارائه خدمات به مردم فراهم می‌شود.

افزایش امنیت سرمایه در بخش مولد اقتصاد با حسابرسی سیستمی

نماینده کرمانشاه در مجلس شورای اسلامی گفت: تقویت حسابرسی سیستمی مالیات‌ها علاوه بر ایجاد شفافیت و عدالت در پرداخت مالیات موجب ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری از جهت کاهش ریسک سرمایه‌گذاری در تولید خواهد شد.

فضل الله رنجبر نماینده کرمانشاه در مجلس شورای اسلامی در ارتباط با مزیت‌های هوشمند و سیستمی‌سازی نظام مالیاتی کشور مبنی بر ایجاد فضای اعتماد در جامعه و جذب سرمایه‌ها برای بخش تولید تصریح کرد: تولید از اهمیت حیاتی برخوردار است و اثرگذاری بالایی در ایجاد تحرک اقتصادی در کشور دارد.

وی افزود: هوشمندسازی روندهای مالیاتی کشور می‌تواند به افزایش شفافیت منجر شود و این امر در بالا بردن اعتماد مردم و سرمایه‌گذاری در بخش تولید مؤثر است.

این نماینده مجلس تأکید کرد: به‌منظور جذب سرمایه‌ها به حوزه تولید نیاز است به تسهیل امور بپردازیم و در سازوکارهای اداری و بروکراتیک روند سرمایه‌گذاری را ساده‌سازی کنیم.

رنجبر گفت: انضباط بخشی به امور اقتصادی و مالیاتی کشور، اثرگذاری بالایی در جذب سرمایه‌ها در حوزه تولید دارد. سیستمی و هوشمندسازی نظام مالیاتی کشور به افزایش اعتماد مردم به روندهای مالیاتی و اقتصادی کشور کمک می‌کند.

وی افزود: هر چقدر از سامانه‌ها و سیستم‌ها بیشتر در روندهای اقتصادی کشور بهره ببریم، زمینه افزایش اعتماد مردم و جذب سرمایه‌های آنان را در بخش‌های مولد به وجود می‌آوریم.

نماینده کرمانشاه در مجلس در ادامه گفت: اقدام‌های همه‌جانبه‌ای به‌منظور جذب سرمایه‌ها در حوزه تولید باید در دستور کار باشد. نیاز است روندها را ساده کنیم و سازوکارهای قدیمی و زمان‌بر را کنار بگذاریم. در همین راستا، هوشمندسازی نظام مالیاتی کشور می‌تواند کمک‌کننده باشد. زیرا اعتماد مردم را به روندهای مالی و اقتصادی کشور افزایش می‌دهد.

رنجبر خاطرنشان کرد: در سایه هوشمندسازی نظام مالیاتی کشور بر کشف مودیان جدید و مقابله با فرار مالیاتی متمرکز می‌شویم. این روند به افزایش وصول درآمدهای مالیاتی دولت منجر می‌شود و زمینه را برای حمایت از تولید و کاهش فشار مالیاتی از این بخش به وجود می‌آورد.

وی ادامه داد: روندهای اقتصادی کشور باید در یک مسیر صحیح و واحد پیش برود. اگر قرار است به جذب سرمایه‌ها در حوزه تولید بپردازیم، نیاز است تمامی روندهای اقتصادی کشور در همین راستا باشد. بر همین اساس، هوشمند و سیستمی‌سازی نظام مالیاتی کشور می‌تواند کمک‌کننده باشد.

این نماینده مجلس تأکید کرد: تقویت حسابرسی سیستمی مالیات‌ها علاوه بر ایجاد شفافیت و عدالت در پرداخت مالیات که به نفع بخش مولد اقتصاد و به ضرر بخش غیرمولد و زیرزمینی اقتصاد است؛ موجب ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری از جهت کاهش ریسک سرمایه‌گذاری در تولید نیز خواهد شد و بسترساز سوق دادن سرمایه‌ها به حوزه تولید است.

توسعه فرهنگ مالیاتی با طرح نشان‌دار کردن مالیات‌ها

احمد عباس زاده، کارشناس اقتصادی "طرح نشان‌دار کردن مالیات‌ها" را یکی از مهمترین پروژه‌های تحول نظام مالیاتی کشور دانست.

این کارشناس اقتصادی در گفت‌وگو با ایران درباره اجرای طرح نشاندار کردن مالیات اظهار کرد: این طرح به مودیان این امکان را می‌دهد که محل هزینه کرد مالیات‌های خود را تعیین کنند و به پروژه‌های ملی و استانی اولویت‌دار اختصاص دهند؛ بنابراین می‌توان آن را به‌عنوان مهمترین و مؤثرترین ایده و گام اساسی برای توسعه فرهنگ مالیاتی نام برد.

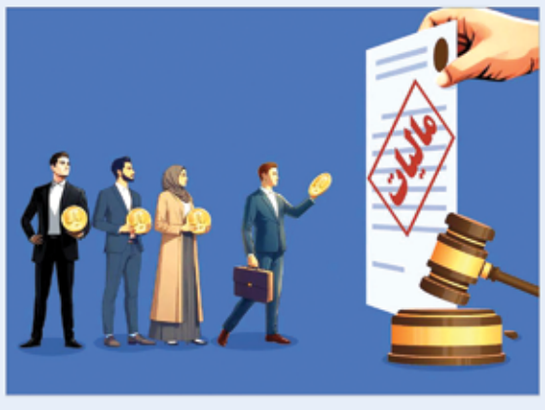

وی افزود: این طرح یکی از مصادیق اصلی برای تحقق شعار سال، یعنی مشارکت فعال مردم در تأمین مالی پروژه‌هاست و این مشارکت باعث می‌شود فرهنگ پرداخت مالیات در بین مردم توسعه پیدا کند.

عباس زاده با بیان اینکه این طرح باعث شفاف‌سازی مالیات ستانی و افزایش اعتماد مودیان نسبت به نظام مالیاتی می‌شود؛ بیان کرد: این موضوع رویکرد نوینی در حکمرانی مردم در نظام مالیاتی به شمار می‌رود؛ به‌طوری که مودیان با رضایت خود محل هزینه‌کرد مالیات خود را انتخاب می‌کنند.

آذری تصریح کرد: به‌عنوان نمونه تعداد ۲۱ هزار و ۱۸۷ مودی محل هزینه‌کرد مالیات خود را در استان خراسان رضوی در قالب فرم " تبصره ماده ۱۰۰" جهت تکمیل ۲۰۸ پروژه اختصاص داده‌اند، که از این میان ۱۳۹ پروژه به‌طور ۱۰۰ درصد از محل پرداخت‌های مالیاتی مؤدیان و با انتخاب خود آن‌ها به‌طور کامل تأمین اعتبار شده است.

وی خاطرنشان کرد: به‌صورت جزئی‌تر نیز در شهرستان قوچان تعداد ۱۱۴۵ مودی مالیات خود را در قالب فرم " تبصره ماده ۱۰۰" به ۱۲ طرح اختصاص داده‌اند که تعداد ۷ پروژه به‌صورت ۱۰۰ درصد تخصیص اعتبار شده است.